

Robert Goro

TAKOHEMI
PASDITE

BIBLIOTEK

86-32

896

8SH-32
G 66

ROBERT GORO

TAKOHEMI
PASDITE

tregime dhe novelë

SHTËPIA BOTUESE
«NAIM FRASHËRI»

NJERIU QË KISHTE HUMBUR KËNGËN

E quanin Pan Kaoni. Këndonte aq ëmbël dhe i binte aq bukur fyellit, a thua se qe ngritur nga varri vetë Pani i lashtësisë. Kur këndonte ai, qielli ulej më poshtë, dielli afrohej edhe më, që të merrte ngrohtësi nga zëri i tij, deti, i magjepsur, e ndalte edhe bërtitjen, edhe mërmërimën, që të mos i pengonte njerëzit, zogjtë e pemët të dëgjonin këngën e djaloshit.

Vetëm në një gjë ndryshonte nga Pani i lashtë Pani ynë: ishte shumë i bukur. Natyra kishte mbledhur e i kishte dhënë fytyrës e trupit të tij tërë bukuritë e dheut, të detit, qiellit e nëntokës. Rrobat e arnuara, përherë të pastra, ia nxirrnin edhe më shumë në pah bukurinë. Ky ishte Pan Kaoni. Fukara te zoti! Por ishte dhe i vetmi gëzim, (sado i paktë), në jetën e hidhur të banorëve mjeranë të visit të tij dhe viseve të tjera përreth.

Ulej mbi një gur buzë detit dhe ia merrte këngës. I binte tejendanë asaj çikë tokë që ki-

shte dhe ia merrte këngës. Me këngë shkonte nga dhimbja në dhimbje. Vuante për të gjithë, dhe të gjithëve ua lehtësonte vuajtjet me këngën e tij:

*Dritëfikuri për jetë
ndez në këng' qirin' e vet...*

Kjo ishte kryekënga e tij, ku çdo njeri mbështeste buzën e zhuritur për pak lumturi, sikur atje të buronte Kroji i Jetës. Vërtet, kënga e tij ishte Kroji i Jetës.

* * *

Një ditë prej ditësh kaloi atypari një njeri. Veshja plot salltanet, kuajt dhe trimat që e shoqëronin, e tregonin qartë se ai qe një pasanik i kamur bukur mirë.

Ndanë arës së Panit i mbajti këmbët pasaniku, u magjeps edhe ai nga kënga. Priti sa mbaroi, pastaj kërceu nga kali:

— Të falem, o njeri i mirë! — i tha. — Kënga jote qenka ilaç edhe më i mirë se ky ajër i pastër i detit, jetën ta bën më të bukur!

— I lumë qofsh, or mik! — iu përgjigj Panni me dorë në zemër. — Prandaj dhe unë këndo, që t'ia ndiej një fije bukurinë kësaj jete:

Dritëfikuri për jetë...

Kishte nisur të këndonte në vakt të drekës dhe vetëm kur dielli po shtrihej ngadalë në shtrojat e veta prej ujërash llamburitëse, kalimtari u përmend:

— Të lumtë goja! Vetëm të mira paç! Më vjen shumë keq që po iki, por duhej të shkoj pa-tjetër. Vetëm, pa dashur të të fyej, kërkuj të të them diçka. Vërtet jetën e zbukuron kënga, por jetës i duhet edhe diçka tjetër, banale e megjithatë e domosdoshme: paraja. Për fat të keq, gjithçka nis e mbaron te këto monedha të urryera. Në vend që të shndritin në qafat e vajzave e të nënave këta florinj të mjerë lapërdhosen nga duart e njërit e të tjetrit, bile edhe nga duart e mia...

Heshti për një çast, soditi trandafilat e përgjakur në qiell dhe pastaj, duke e parë Panin drejt në sy, vazhdoi:

— Të thashë prapë, nuk dua të ma marrësh për keq. Dëshiroj, si mik, të të fal ca para.

Dhe i la në prehër një grusht verdhushkash, që, nën dritën e mugëtirës, ngjanin si manushaqe të vyshkura. Pani u hutua, i iku zëri dhe as i ra ndër mend t'i thoshte «falemnderit» e ta pyeste për emrin të panjohurin që u zhduk tej monopatit.

I rrotulloi sytë nëpër terr, si kunadhja. E zuri frika se mos e kishte parë kush. Zemra nisi t'i rrihte fort, a thua se në kraharor kishte dy gurë mulliri që vërtiteshin si kuaj të hazdisur.

Ngriti rrogozin mbi të cilin flinte dhe gërmoi në dhé. Pastaj i mbështolli florinj të me një shami mëndafshi, që s'mbante mend se kush ia kishte dhuruar, dhe i mbuloi. Aq florinj, s'kish guxuar, t'i shihte as në ëndërr. Ishin një pasuri e tërë. me të cilën mund të blinte gjithë fshatin. Ose mund të ikte diku, në ndonjë qytet, e ta niste jetën nga e para.

Ngriu. U bë sy e veshë. Iu bë se dëgjoi hapa jashtë kasolles së tij. U ngrit, mori sëpatën, ngjiti veshin te dera. Mbajti frymën. Asgjë. Doli vjedhurazi dhe mori një bigaçë ulliri. E mbështeti pas derës. U mbështet edhe vetë në të. Kështu e gjeti dita.

Bashkëfshatarët kaluan të gjithë andej për ta pyetur se si qe gdhirë. Ishin bërë merak, ngaqë mbrëmë s'i kishin dëgjuar këngët e tij.

«Hëm!, Ata gënjejnë! Ata të gjithë e dinë historinë e verdhushkave dhe tani kalojnë këndej vetëm e vetëm për të hetuar e për të thurur marifetet se si do më vrasin e më vjedhin, paratë!»

Lloj-lloj mendimesh, që s'i kishte ndier kurrë më parë, nisën ta torturonin. Befas u ndie shumë i pafuqishëm e i vetmuar, si një lebroz. Vetëm këmbora i mungonte. Një hiç qenka njeriu i shkretë, një krimb, të cilin mund ta dërrmojë me këmbë i pari kalimtar që do ta ndeshë udhës...

Për ta hequr mendjen nga sëkëllditë e liga, nisi të këndonte. Po menjëherë ndaloi. Duke kënduar, s'do të mundte ta ndiente hajdutin, që i rrinte pas dere dhe priste çastin e volitshëm që t'ia fuste me sëpatë kokës.

Vetëm tri ditë kishin kaluar. Pani që ligur e fishkur sa për tridhjetë vjet. Kënga i dilte nga zemra dhe përpiqej të ngjitej lart, por ai e shtynte poshtë me një forcë e këmbëngulje prej të marri. Nga e gjithë kjo, vetja i ngjante si një zgavër lisi përzhitur rrufesh. Ndihej pa zemër, pa stomak, pa mushkëri. Një koshere bletësh që ka brenda vetëm hojet e zbrazëta.

*
* *

Mezi e shtyu gjer në të gdhirë. Natën bëhen vetëm punët e liga. Të mirat bëhen ditën, madje herët në mëngjes, kur drita është ende e virgjër.

Kishte dy orë që po ecte. E njihte me pëllëmbë çdo skërkë e gur dhe gjithçka e kishte menduar bukur e mirë për tërë natën.

Gremina ishte nja 80 metra e lartë. Në mes të saj, 30 metra më poshtë, jeshilonte një lëndinë e vockël, ku nuk mund të zbriste dot as djalli as perëndia.

I peshoi për pak florinj të në dorë dhe pas-

taj, pa u menduar fare, i lëshoi poshtë. As që i hodhi sytë andej.

Këngën po e ndiente diku në stomak, si një farëz fëmije, që rritej e rritej ngadalë. Këmbëngulëse, shpërthyesë, e vendosur me çmos për të dalë në dritë.

E pa që atje tej lumturinë që po i rikthehej. Gjithçka befas ishte shndërruar dhe kishte rimarrë trajtat e para. Pan Kaoni ishte ringjallur dhe kjo s'ngjante aspak me ringjalljen e Krishtit.

Qielli u ul edhe më poshtë, dielli u afrua edhe më. Deti heshti. Njerëzit morën frymë të lehtësuar. Kur ishte mirë e shëndoshë Pan Kaoni, ata ndiheshin edhe më mirë.

*Qoftë mallkuar paraja,
se më ndau nga sevdaja!*

KUSH I NGJALL TË VDEKURIT

Në mes të natës, kur njerëzit bënin gjumin e perëndisë, nga ana juglindore e fshatit, aty ku qenë varrezat, erdhi një tollovi e padëgjuar tjetër herë. Ca tinguj të prerë, që më tepër ngjnin me fishkëllima murlani, por që gjithsesi s'qenë të tilla, sepse kohëzgjatja e zërit të tyre s'kalonte çerek minute; ca zhurma sikur lugetërit po ziheshin me luftagurash në mes tyre; ca britma si kuisje gazmore. Të gjitha këto qenë mjaft për t'i ngritur njerëzit nga shtrojat. I tërë fshati u zgjua i tromaksur dhe, me fytyrat rrasur pas xhamave e frëngjive, priste gjakngrirë fundin e botës.

Kjo zgjati gati një orë. Pastaj qetësia që u ndeh në varrezat ua shkyçi gojët njerëzve, të cilët nisën t'i turrnin plot pasion hamendjet e tyre. Të nesërmen Odise Bisha, më i çartuari e më sypatremburi i fshatit, (i cili e ruante këtë mbiemër qysh në kohën e hajdutllëkut, në ato vite të arta kur u fuste tmerrin katër krahina-

ve të tëra dhe pastaj kishte hequr dorë papritur e pa dhënë asnjë shpegim), shkoi andej nga varrezat. Siç tha kur u kthye, pllakat mbi varret dhe sopet e dheut, (në qivuret e më fukarenjve), patën lëvizur si nga një tërmet. Fshatarët qenë aq të gjezdisur, sa të mos t'u zinin besë broçkullave të tilla. (Në fshat do të ndihej edhe një tërmet nga Firifistuni, e jo më nga 500 metra larg.) Mirëpo, kur kjo gjë u përsërit prapë natën tjetër, ata nisën të vritnin mendjen se ku ia patën bërë me hile zotit, që po i torturonte në këtë mënyrë.

Dhe, duke u gdhirë nata e tretë, ata vendosën që gjynaheve ndaj zotit t'u shtonin edhe një tjetër: vunë Odise Bishën tok me dy të tjerë që të përgjonin.

Kur ra muzgu, ata morën udhën për në varreza. Një mijë e ca palë sy i ndiqnin me ankth, kurse Mino Profeti, që merrej me astrologji, i qetësoi të tërë, duke u thënë se zodiaku i Odisesë, — ai kishte lindur më 17 nëntor, — për këtë javë premtonte mbarësi.

Por ajo natë u shndërrua në tragjedi. Nga të tre u kthye vetëm një: Pirro Ditëgjati, pa dëshmitë e të cilit, që kaluan gojë më gojë e brez pas brezi, ky tregim nuk do të ishte shkruar asnjëherë.

Të tre trimat qenë strukur rrëzë varreve dhe me armët në duar i lëviznin sytë nëpër terr, si maçokët. Më pas, kur kishte dalë një çikëz hënë, ata s'e patën hiç vështirë të shikonin pë-